



Turvapaikanhakijoiden neuvonta vastaanottokeskuksessa

KANTELU

Kantelija arvostelee oikeuskanslerille 10.8.2021 toimittamassaan kantelussa Suomen Punaisen Ristin (SPR) ylläpitämän vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän menettelyä turvapaikanhakijaperheen (hakijoiden) neuvontaan ja matkustusasiakirjojen hankintaan liittyvässä asiassa. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on ylittänyt toimivaltuutensa antamalla perheelle turvapaikan hakemiseen liittyvää yksilöllistä menettelyneuvontaa, vaikka hänen olisi tullut ohjata perhe oikeudellisen avustajan puoleen. Lisäksi sosiaalityöntekijä oli kantelun mukaan ilman hakijoiden suostumusta ollut yhteydessä konsulaattiin ja suurlähetystöön, tiedustellut matkustusasiakirjojen uusimisen mahdollisuuksista ja antanut perheestä sellaisia tietoja, joista heidät voitiin tunnistaa.

SELVITYS

Sisäministeriö on hankkinut kantelun tutkimiseksi Maahanmuuttoviraston 1.6.2022 päivätyn selvityksen ja antanut oman 22.6.2022 päivätyn lausuntonsa.

VASTINE

Kantelija on antanut selvityksestä ja lausunnosta vastineen.

RATKAISU

Selvitys

Kantelun liitteenä on kohteena olevan vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän oma vastine, jonka hän on antanut kantelijan pyydettyä hakijaperheen asioiden käsittelystä selvitystä 17.6.2021. Hän on kertonut osallistuneensa perheen maasta poistamiseen liittyvään ulkomaa-laispoliisin tiedoksiantotilaisuuteen 3.11.2020. Hakijat olivat saaneet kielteisen turvapaikkapäätöksen, hallinto-oikeus oli hylännyt heidän valituksensa eikä korkein hallinto-oikeus ollut myöntänyt valituslupaa eikä kieltänyt täytäntöönpanoa. Perhe kertoi haluavansa palata Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n avulla kolmanteen maahan.

Sosiaalityöntekijä on kertonut neuvoneensa ja ohjanneensa hakijoita sosiaalihuoltolain 16 §:n mukaisesti. Hänen mukaansa asiakkaat (hakijat) toivat esiin, että kahdella heistä olisi uusia perusteita. He olivat tiedustelleet, voiko koko perhe odottaa heidän päätöstään vastaanottokeskuksessa, mikäli uusi hakemus jätetään. Sosiaalityöntekijä toteaa kertoneensa, että ainoastaan ne perheenjäsenet, jotka jättävät uuden kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen uusilla perusteilla, ovat oikeutettuja vastaanottopalveluihin. Hän oli kertonut hakijoille yksityiskohtaisesti IOM:n järjestämästä avustetusta vapaaehtoisen paluun (ns. AVP) mahdollisuudesta ja käynnistänyt AVP-hakemuksen UMAREK-järjestelmässä. Hän oli kertomansa mukaan antanut yhdelle hakijoista tämän pyytämiä lisätietoja tapaamisella 4.11.2020, ja AVP-hakemukset täytettiin loppuun seuraavana päivänä pidetyllä tapaamisella.

Sosiaalityöntekijä kertoo vastineessaan, että IOM:stä kehoitettiin 4.11.2020 lähetetyssä sähköpostissa olemaan yhteydessä konsulaattiin ja tiedustelemaan passin uusimista sieltä. Normaalisti avustetun vapaaehtoisen paluun prosessissa IOM hoitaa matkajärjestelyt kokonaisuudessaan, mutta tässä tapauksessa hakijat eivät olleet matkustamassa omaan maahansa. Vastineen liitteenä on sosiaalityöntekijän konsulaattiin lähettämä sähköpostiviesti, joista ei hänen mukaansa käy ilmi mitään sellaisia tietoja, joista hakijoiden henkilöllisyyden voisi päätellä. Hän on kertonut tehneensä yhteydenoton konsulaattiin hakijoiden pyynnöstä, minkä hakijat kuitenkin kantelussa ja vastineessa kiistävät.

Konsulaatista ohjattiin olemaan yhteydessä suurlähetystöön. Sosiaalityöntekijä ei kertomansa mukaan ehtinyt lähestyä suurlähetystöä selvittääkseen, miten passi uusitaan ja miten hakijoiden tulisi edetä. Hänen mukaansa asia raukesi, koska hakijat poistuivat omatoimisesti vastaanottokeskuksesta 7.11. ja 8.11.2020 välisenä aikana. Hakijat ovat kuitenkin kantelun yhteydessä esittäneet heidän itsensä englanniksi kääntämänsä viestin, jonka mukaan sosiaalityöntekijä kertoi olleensa yhteydessä suurlähetystöön, ja kehotti hakijoita olemaan itse sinne yhteydessä asiaa selvittääkseen.

Maahanmuuttoviraston mukaan vastaanottokeskus on lakkautettu kesän 2021 aikana, eikä virasto siten ole voinut selvittää asiaa suoraan kyseiseltä vastaanottokeskukselta. Kantelussa tarkoitettu sosiaalityöntekijä ei virastosta 13.4.2023 saadun tiedon mukaan ole enää muunkaan vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston palveluksessa.

Arviointi

Menettelytapaneuvonta ja oikeudellisen avun piiriin ohjaaminen

Ulkomaalaislain (301/2004) 95 a §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle kerrotaan turvapaikkamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa tiedon hakijalle hänen jättäessään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Tiedon voi antaa myös Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus mahdollisimman pian hakemuksen jättämisen jälkeen. Tieto annetaan hakijan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Hallituksen esityksen (HE 86/2008 vp) 95 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että hakijalle annettaisiin tietoa turvapaikkamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Hakijalle tulisi aina erikseen kertoa mahdollisuudesta ottaa yhteyttä avustajaan. Hakijalle annettaisiin tietoa turvapaikanhakijoita avustavista tahoista ja häntä avustettaisiin tarvittaessa yhteyden ottamisessa.

Vastaanottolain (746/2011) 15 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja kansainvälistä suojelua hakevalle tämän jättäessä hakemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Tiedot annetaan mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluttua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tilapäistä suojelua saavan henkilötietojen rekisteröinnistä. Vastaanottokeskus antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja vastaanottokeskukseen rekisteröitymisen jälkeen. Tiedot annetaan kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 16 §:n mukaan sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä.

Maahanmuuttovirasto on 18.2.2020 antanut vastaanottokeskuksille ohjeen turvapaikanhakijoille annettavasta turvapaikkaprosessiin liittyvästä menettelytapaneuvonnasta (MIGDno-2020-

247). Turvapaikkaprosessiin liittyvä menettelytapaneuvonta tarkoittaa vastaanottokeskuksen antamaa yleistä tietoa turvapaikkaprosessista ja sen eri vaiheista, turvapaikanhakijan oikeuksista ja velvollisuuksista turvapaikkaprosessissa sekä siitä, kuinka turvapaikanhakija saa yhteyden oikeusapua antavaan toimijaan ja tarvittaessa hakijan oikeusavun piiriin auttamista. Vastaanottokeskuksen antama turvapaikkaprosessiin liittyvä menettelytapaneuvonta ei ole turvapaikanhakijan yksilölliseen turvapaikkahakemukseen liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Siihen ei kuulu hakijan yksilöllistä hakemukseen liittyvää valmistelua turvapaikkapuhutteluun. Menettelytapaneuvonta ei siten ole oikeusavun kaltaista hakijan henkilökohtaista avustamista hakijan omassa asiassa, vaan turvapaikkaprosessiin liittyvää yleisluonteisen tiedon antamista. Menettelytapaneuvonnassa kerrotaan muun muassa hakijan oikeudesta käyttää avustajaa, eri toimijoiden salassapitovelvollisuudesta, turvapaikkamenettelyn eri vaiheista ja siitä miten menettelyssä tulisi yleisesti toimia. Hakija saa menettelytapaneuvonnan kaltaista yleistä tietoa myös oikeudelliselta avustajalta osana oikeusapua.

Mainitun ohjeen (kohdan 1.1.10) mukaan ohjeessa kuvattujen yleisten infotilaisuuksien lisäksi hakijalle annetaan turvapaikkaprosessiin liittyvää menettelytapaneuvontaa tarvittaessa. Tämä voi tapahtua osana yksilöllisiä asiakastapaamisia, erityisissä tätä aihetta käsittelevissä muissa infotilaisuuksissa sekä kirjallisen materiaalin jakamisen kautta. Tarvittaessa annettava menettelytapaneuvonta voi sisältää turvapaikkaprosessiin liittyvää yleistä tiedonantamista tai tiedon antamista siitä, kuinka turvapaikanhakija saa yhteyden oikeusapua antavaan toimijaan ja hakijan ohjaamista oikeusavun piiriin. Hakijalle tulee esimerkiksi tarpeen mukaan kertoa missä tahansa vaiheessa turvapaikkaprosessia, miten oikeudellisen avustajan voi saada. Avustajalta hakija saa yksilöllistä oikeudellista apua asiassaan. Hakijaa voi pyytää ottamaan yhteyttä oikeudelliseen avustajaansa tai hakijalle voi kertoa, miten oikeudellisen avustajan voi saada. Selvyyden vuoksi ohjeessa todetaan, että vastaanottokeskuksen työntekijän yksilöllisillä asiakastapaamisilla antama menettelytapaneuvonta ei ole hakijan yksilöllistä oikeusavun kaltaista oikeudellista neuvontaa, eikä vastaanottokeskuksen tule tällaista neuvontaa antaa.

Maahanmuuttovirasto toteaa selvityksessään, että viraston antaman turvapaikkaprosessiin liittyvää menettelytapaneuvontaa vastaanottokeskuksissa koskevan ohjeen (MIGDno-2020-247) mukaan vastaanottokeskuksen henkilökunta voi antaa asiakkaille vain yleistä menettelytapaneuvontaa ottamatta kantaa asiakkaiden yksittäisiin prosesseihin. Asiakas tulisi aina ohjata keskustelemaan omasta prosessistaan oikeudellisen avustajan kanssa.

Maahanmuuttovirasto ei ole tässä kyseisessä tapauksessa pystynyt varmistumaan siitä, onko sosiaalityöntekijä ohjeiden mukaisesti ohjannut asiakkaat keskustelemaan omasta prosessistaan oikeudellisen avustajan kanssa. Kuitenkin kantelusta ilmenee, että asiakkailla on ollut prosessissaan oikeudellinen avustaja, joka on myös heitä tiedottanut korkeimman hallinto-oikeu-

den antamasta ratkaisusta. Maahanmuuttovirasto katsoo siten, että asiakkailla on ollut mahdollisuus keskustella heidän yksilöllisestä prosessistaan ja saada siihen liittyen neuvontaa heidän oikeudelliselta avustajaltaan.

Kantelun mukaan vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä oli sanonut hakijoille, että kaksi heistä voisi hakea turvapaikkaa uudestaan uusilla perusteilla, mutta tästä voisi olla seurauksena se, että muu perhe poistettaisiin maasta. Hakijat saivat kantelun mukaan sen käsityksen, ettei koko perheen olisi enää mahdollista saada Suomesta turvapaikkaa. Hakijoita ei kantelun mukaan ollut ohjattu ottamaan yhteyttä oikeudelliseen avustajaan, vaan sosiaalityöntekijä oli itse antanut ohjeistusta hakijoiden tilanteeseen ja mahdollisten uusien hakemusten seurauksista ja vaikutuksista.

Kantelijan vastineessa tuodaan esiin, että perheellä valitusvaiheessa ollut yksityinen lakimies oli tehnyt valituksen ja saanut siitä silloisen lain mukaisen kertakorvauksen. Hän oli myös ilmoittanut perheelle siitä, ettei korkein hallinto-oikeus ota valitusta käsiteltäväksi. Hänen työnsä ja kertakorvauksensa valituksesta päättyi vastineen mukaan siihen, kun hän oli ilmoittanut perheelle päätöksestä. Sosiaalityöntekijän olisi siten tullut ohjata perhe oikeusaputoimistoon.

Sosiaalityöntekijä on käytettävissä olevan asiakirja-aineiston mukaan antanut perheelle sosiaalihuoltolain 16 §:ssä tarkoitettua neuvontaa ja tietoa siitä, ketkä olisivat oikeutettuja vastaanottopalveluihin uusintahakemuksen tilanteessa. Lisäksi hän oli kertonut poliisin vastaavan maasta poistamisesta. Nämä ovat sellaista edellä mainitussa ohjeistuksessa tarkoitettua yleistä tiedonantoa, joista sosiaalityöntekijä on lain ja oheistuksen mukaan voinut hakijoille kertoa. Se, onko sosiaalityöntekijä arvioinut uusintahakemuksen seurauksia tai vaikutuksia tämän enemmän, on jäänyt avoimeksi. Väärinymmärryksen vaaraa ei suullisissa keskusteluissa myöskään voida poissulkea. Tämä korostaa hakijoiden kanssa keskustelevien työntekijöiden vastuuta ja velvollisuutta korostettuun varovaisuuteen neuvontaa antaessaan. Erityisen tärkeää on ohjata asiakkaat kääntymään oikeudellisen avustajan puoleen, mikäli he tarvitsevat oikeusavun kaltaista oikeudellista neuvontaa.

Menettelytapaneuvontaa koskevassa Maahanmuuttoviraston ohjeistuksessa nimenomaisesti korostetaan, että asiakkaat tulee ohjata oikeudellisen avun piiriin, mikäli he tarvitsevat omaan prosessiinsa liittyvää yksilöllistä oikeudellista neuvontaa. Kantelussa tarkoitettu sosiaalityöntekijä ei omassa vastineessaan mainitse, että hän olisi tällaista ohjausta antanut. Sosiaalityöntekijän vastineesta on pääteltävissä, ettei hän ole nähnyt tällaiselle yksilölliselle oikeudelliselle neuvonnalle tarvetta ja kertoo antaneensa hakijoille ainoastaan tietoa vapaaehtoisen paluun menettelyistä ja siitä, ketkä olisivat uusintahakemuksen tilanteessa oikeutettuja vastaanottopalveluihin. Hakijoiden näkemys on tästä täysin poikkeava. Heidän käsityksensä mukaan sosiaalityöntekijä oli antanut itse monenlaista oikeudellista neuvontaa ja arvioinut uusintahakemuksen

vaikutuksia suhteessa käännäyttämiseen. Hakijat olivat saaneet käsityksen, ettei koko perhe voisi saada turvapaikkaa Suomesta.

Asiassa ei ole voitu osoittaa, että kantelussa tarkoitettu sosiaalityöntekijä olisi ylittänyt toimivaltansa rajat menettelytapaneuvontaa antaessaan. Selvää on, ettei hakijoiden uuden lupahakemuksen menestymisen mahdollisuuksien arvioiminen ole kuulunut sosiaalityöntekijän tehtäviin eikä toimivaltaan. Turvapaikanhakijoiden yleisluonteinen menettelytapaneuvonta ei edellä selostetun ohjeistuksen mukaan ole ”hakijan yksilöllistä oikeusavun kaltaista neuvontaa”. Tilanteessa, jossa havaitaan tarvetta yksilölliselle, hakijan prosessiin liittyvälle menettelyneuvonnalle, hakija tulee aina ohjata kääntymään asiassaan oikeudellisen avustajan puoleen. Mahdollisten uusien perusteiden arvioiminen ja hakemuksen ratkaiseminen kuuluvat ulkomaalaislain (301/2004) 116 §:n mukaisesti yksiselitteisesti Maahanmuuttoviraston tehtäviin.

Matkustusasiakirjojen hankkimisessa avustaminen ja mahdollisesti salassa pidettävien tietojen luovuttaminen

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 24 kohdan perusteella salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka koskevat kansainvälisen suojelun tarvetta, ulkomaalaisen maahantulon edellytyksiä ja maassa oleskeluoikeutta tai niiden perustetta taikka Suomen kansalaisuuden saamista tai menettämistä taikka kansalaisuusaseman määrittämistä, jos ei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna asianosaisen tai hänen läheisensä turvallisuutta.

Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei julkisuuslain 23 §:n 1 momentin mukaan saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt.

Maahanmuuttoviraston antamassa vapaaehtoisen paluun ohjeessa (MIGDno-2019-80) todetaan, että IOM huolehtii paluun matkajärjestelyistä, matkustusasiakirjojen hankkimisesta, palaaajan saattamisesta lentokentillä (Helsinki-Vantaa, mahdollinen lennon vaihto) tai Vainikkalan raja-asemalla (paluut junalla) sekä käteisavustuksen antamisesta palaajalle. Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön antaman selvityksen mukaan vastaanottokeskusten ja niiden työntekijöiden tehtäviin ei vapaaehtoiseen paluun järjestelyihin liittyen yleensä kuulu matkustusasiakirjojen voimassaolon selvittäminen lähetystöstä tai konsulaatista. Tästä aiheesta ei sen vuoksi erikseen ohjeisteta vastaanottokeskuksia.

Sosiaalityöntekijä kertoo kanteluasiakirjoissa olevassa vastineessaan, että hän oli saanut IOM:ltä sähköpostitse 4.11.2020 kehotuksen tiedustella passien uusimista konsulaatista. Mainittua viestiä ei kuitenkaan ole aineistossa. Tästä, kuten ei myöskään hakijoiden suostumuksesta tiedusteluun ole olemassa muuta näyttöä kuin sosiaalityöntekijän oma kertomus, jonka todenmukaisuus kantelussa ja vastineessa kiistetään.

Maahanmuuttoviraston selvityksessä todetaan, että vastaanottokeskuksissa sosiaalityöntekijät tukevat asiakkaita monissa käytännön järjestelyissä. Jos IOM on kuitenkin sosiaalityöntekijän vastineessa todetun mukaisesti viestissään ohjeistanut matkustusasiakirjan voimassaolon itse näistä selvittämistä lähetystöstä, ja työntekijä on saanut asiakkailta siihen suostumuksen, Maahanmuuttovirasto katsoo, ettei lähtökohtaisesti asiassa ole tapahtunut virhettä, jos työntekijä on asianmukaisesti huomionut asiakkaiden henkilöllisyyttä koskevat salassapitosäännökset. Maahanmuuttovirasto ei kuitenkaan ole tässä tapauksessa pystynyt varmistumaan siitä, onko asiakas antanut suostumuksensa asian selvittämiseksi hänen puolestaan lähetystöstä IOM:n ohjeistuksen perusteella, vaan tämä tieto perustuu ainoastaan sosiaalityöntekijän antamaan vastineeseen.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että sosiaalityöntekijän vastineen mukaan hän ei ole antanut perheen henkilötietoja konsulaatille tai lähetystöön. Liitteenä olevan sähköpostin perusteella sosiaalityöntekijä ei ole antanut perheen nimitietoja konsulaatille. Maahanmuuttoviraston mukaan henkilöt voivat olla tunnistettavissa myös muista tiedoista kuin pelkästään heidän nimistään. Kantelun liitteenä olevista tiedoista ei kuitenkaan käy ilmi, että sosiaalityöntekijä olisi antanut vastaanottokeskuksen ulkopuolelle sellaisia tietoja, joista asiakkaat olisivat suoraan tunnistettavissa.

Sisäministeriö toteaa lausunnossaan, että sosiaalityöntekijän yhteydenotto konsulaattiin vaikuttaa kanteluasiakirjojen perusteella kiistattomalta, mutta siitä, onko tämä tapahtunut IOM:n ja asiakkaiden pyynnöstä, on vain sosiaalityöntekijän väite. Siitä, mitä tietoja sosiaalityöntekijä on antanut konsulaatille, kantelijoilla ja sosiaalityöntekijällä on eri näkemys. Asiassa on ministeriön mukaan otettava huomioon se, että vapaaehtoiseen paluuseen suostuville henkilöille matkustusasiakirjojen hankkiminen on välttämätöntä, ellei heillä ole voimassa olevia matkustusasiakirjoja, mutta niiden hankkimisessa tulee aina huomioida julkisuuslain 24 §:n mukainen salassapitovelvollisuus.

Riidatonta asiassa on, että sosiaalityöntekijä on tiedustellut konsulaatista sähköpostitse, miten vastaanottokeskuksessa asuvien henkilöiden passit saisi uusittua. Viestistä ilmenee perheen koko, kuinka monen perheenjäsenen passi on voimassa ja se, että perhe olisi vapaaehtoisesti palaamassa kolmanteen (nimettyyn) valtioon.

Näistä tiedoista on yhdistelemällä mahdollista selvittää varsin yksilöidysti henkilöllisyyksiä, vaikka nimitietoja ei mainittaisikaan. Erityisen ongelmalliseksi tällaisen tiedon välittäminen muodostuu kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa, kun asianosaisilla on nimenomainen intressi välttää sitä, että heidän kansalaisuusvaltionsa viranomaiset saisivat tietoja heidän maassa oleskelunsa tarkoituksesta ja suunnitelmista siirtyä kolmanteen valtioon. Se, etteivät hakijat ole halunneet palata kansalaisuusvaltioon vaan kolmanteen maahan voi kertoa osaltaan siitä, että he ovat pitäneet kansalaisuusvaltionsa viranomaisia turvallisuushkana. Tämän puolestaan olisi tullut johtaa erityiseen varovaisuuteen käsiteltäessä konsulaattiin annettavia tietoja ja etenkin sen varmistamiseen, että hakijat antavat yhteydenotolle suostumuksensa.

Ohjeistuksen ja koulutuksen riittävyys

Henkilötietojen ja salassa pidettävän tiedon käsittelystä vastaanottokeskuksissa Maahanmuuttovirasto toteaa selvityksessään, että kaikille vastaanottokeskuksen työntekijöille luodaan tunnukset vastaanottokeskusten ekstranetpalveluun (VOKNet), josta löytyy Maahanmuuttoviraston ohjeistus tietosuojaan ja henkilötietojen käsittelyyn. VOKNetin ohjeistuksessa todetaan, että Maahanmuuttoviraston asiakkaita koskevat tiedot ja asiakirjat ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24 kohdan perusteella salassa pidettäviä, jos ei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna asiakkaan tai hänen läheisensä turvallisuutta. Lisäksi vastaanottokeskuksessa toistuvasti työskenteleviltä työntekijöiltä edellytetään sisäministeriön alaisen hallinnon sidosryhmille tarkoitetun tietoturvan verkkokurssin suorittamista sekä eOppivan tietosuojan verkkokurssin suorittamista.

Maahanmuuttovirasto ei selvityksensä mukaan ole havainnut puutteita vastaanottoyksikön vastaanottopalveluja ja vapaaehtoista paluuta koskevassa ohjeistuksessa ja koulutuksessa. Virasto ei ole asiaa selvitettyään pystynyt vahvistamaan kantelussa esitettyjä tietoja siitä, että kantelussa tarkoitettu sosiaalityöntekijä olisi työtehtävässään ylittänyt toimivaltuuksiansa rajat tai antanut vastaanottokeskuksen ulkopuolisille tahoille salassa pidettävää tietoa kantelussa mainitusta perheestä.

Sisäministeriö katsoo lausunnossaan, että vastaanottokeskuksen henkilökunnan perehdytyksessä tulee aina kiinnittää huomiota toimivaltuuksiin ja salassapitovelvollisuuteen.

Kansainvälistä suojelua hakevan tai hakeneen henkilön tunnistetietojen käsittelyssä ja luovuttamisessa tulee noudattaa erityistä huolellisuutta. Tietojen huolimattomasta käsittelystä saattaa aiheutua peruuttamatonta vahinkoa, jonka vuoksi henkilöstön salassapitovelvoitteisiin liittyvä osaaminen on oltava korkeatasoista. Tähän nähden tietokannasta löytyvät sähköiset ohjeistukset, joihin edellytetään perehdyttävän oma-aloitteisesti, vaikuttavat riittämättömältä varautumiselta potentiaalisesti hyvinkin vakaviin vastaanottokeskuksen asiakkaille koituviin seurauksiin.

Tämä edellyttäisi vahvempaa perehdytystä, jossa voitaisiin myös varmistaa, että uusi työntekijä osaa ja ymmärtää nämä asiat.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Asiassa ei ole ilmennyt perusteita katsoa kantelussa tarkoitetun yksittäisen sosiaalityöntekijän menetelleen lainvastaisesti tai laiminlyöneen tehtäviään.

Selvityksen perusteella katson kuitenkin, että vastaanottokeskuksissa työskentelevien salassapitoa koskevien säännösten tuntemukseen ja salassa pidettävien tietojen käsittelyä koskevaan osaamiseen olisi perusteltua kiinnittää nykyistä enemmän huomiota, esimerkiksi vahvistamalla siihen liittyvää perehdytystä.

Saatan edellä esittämäni näkemyksen sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston tietoon.

Pyydän Maahanmuuttovirastoa ilmoittamaan 29.12.2023 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt vastaanottokeskusten henkilöstön osaamisen kehittämiseksi salassapitoa koskevien säännösten noudattamisen varmistamiseksi.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Anu Rätty